

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

KASVATUSTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
PEDAGOGISKA FAKULTETEN
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES

DEMOKRATI- OCH MÄNNISKORÄTTSS- FOSTRAN I FINLAND

I samarbete med :

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

UNESCO Chair on
Values, Dialogue and
Human Rights

VAD ÄR DEMOKRATI- OCH MÄNNISKORÄTTSFOSTRAN?

Demokrati- och människorättsfostran erbjuder kunskap, färdigheter och attityder som stöder uppbyggnaden av en kultur med respekt för mänskliga rättigheter och demokrati. De främjar delaktighet på olika samhällsnivåer, interaktionsfärdigheter i ett allt mångsidigare samhälle samt respekt för de egna rättigheterna och andras rättigheter. Viktiga innehåll och värden är jämlikhet, jämställdhet, samhällelig medvetenhet, respekt för mångfald, kritiskt tänkande och rättsstaten.

Demokrati- och människorättsfostran har utvecklats mycket under de senaste åren och temat har förts fram av myndigheter, högskolor och organisationer. I denna broschyr finns information om de viktigaste åtgärderna och lösningar på utmaningar, och du hittar också resurser för demokrati- och människorättsfostran.

STARK LAGGRUND

I Finland tryggar grundlagen och de internationella människorättskonventionerna grundläggande rättigheter, mänskliga rättigheter och demokrati. Grundlagen ålägger också den offentliga makten en skyldighet att trygga de grundläggande och de mänskliga rättigheterna. Lagen om jämställdhet och diskrimineringslagen medför för läroanstalterna en skyldighet att säkerställa jämställdhet och likabehandling. Människorättsfostran stöds av både nationell lagstiftning och FN:s deklaration om människorättsfostran och -utbildning (2011).

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER, DEMOKRATI OCH UTBILDNINGSSYSTEMET

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (1948) utgör grunden för lärarnas yrkesetik. Demokrati- och människorättsfostran genomsyrar grunderna för läroplanerna, från småbarnspedagogiken till gymnasienivå. I grunderna för småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen fästs särskild vikt vid lärarens skyldigheter vid sidan av värdegrund och bred kompetens. Bred kompetens är en viktig del av verksamhetskulturen i skolan, där demokrati- och människorättsfostran ska äga rum.

Det är viktigt att lärarna har tillräckliga förutsättningar att förebygga diskriminering samt främja jämställdhet och likabehandling. Skolorna står inför utmaningar när det gäller diskriminering, rasism, könssegregation och lika rätt till utbildning till exempel på grund av behov av särskilt stöd, funktionshinder och andra orsaker.

Läroplanerna och den starka lagstiftningen ger utmärkta utgångspunkter för utveckling av undervisning där jämställdhet, likabehandling, mänskliga rättigheter och demokrati respekteras.

GRUNDLÄGGANDE VÄRDERINGAR INOM UTBILDNING

Förtroende, autonomi, respekt för människovärdet och likabehandling är centrala värderingar inom utbildningssystemet i Finland

LÄRARUTBILDNINGEN

En central samhällelig utmaning ur demokrati- och människorättsfostrans synvinkel är lärarutbildningen, som har påvisats vara osystematisk.

Jyväskylä universitet koordinerade 2016–2017 ett utvecklingsprojekt för demokrati- och människorättsfostran inom lärarutbildningen. I projektet skapades ett nationellt nätverk av högskolor och nya tillvägagångssätt på olika håll i Finland. Yrkeshögskolorna genomförde 2017–2019 projektet Toimintaa ja kohtaamisia (ung. Aktivitet och möten) för att främja delaktighet och mänskliga rättigheter och man lanserade en webbplats (på finska) till stöd för lärarna. Projektet Mänskliga rättigheter, demokrati, värderingar och dialog inom fostran 2018–2020 inleddes i samarbete med Människorättscentret, justitieministeriet och UNESCO-professuren Values, Dialogue and Human Rights in Education vid Helsingfors universitet, och undervisnings- och kulturministeriet bidrog till finansieringen av projektet. Inom projektet koordinerades ett omfattande samarbete med 14 lärarutbildningsenheter, statliga aktörer och organisationer.

UTMANINGAR

Demokrati- och människorättsfostran är osystematisk och beroende av enskilda lärares engagemang

Demokrati- och människorättsfostran är lösryckt från sin juridiska normgrund

Lärarutbildningen är en oändlig "önskelista"

Vem bär ansvaret – staten, organisationerna, högskolorna?

ÅTGÄRDER OCH LÖSNINGAR

Förutsättningarna för nationell enhetlighet har utretts

Studier i anslutning till den juridiska grunden har pilottestats och olika tillvägagångssätt har testats på olika håll i Finlandt

Befintlig utbildning har omstrukturerats, så att inte endast nytt läggs till studierna

Man har strävat efter att hitta metoder där ansvar bärs tillsammans och i samarbete

Under projektet utreddes också situationen i Finland. Projektet svarade på utpekade utmaningar genom att planera en webbaserad specialkurs i demokrati- och människorättsfostran för pedagoger och man sammanställde material på Utbildningsstyrelsens webbplats Demokrati, mänskliga rättigheter och delaktighet som stöd för alla lärare.

UTBILDNING BEHÖVS

96 % av lärarstuderandena svarade under ett gemensamt studieavsnitt att människorätts- och demokratifostran borde vara en del av lärarutbildningen

"En medveten förståelse av människorätts- och demokratifostran fungerar enligt min åsikt som ett stadigt rättesnöre i all verksamhet och eliminerar osäkerhet till exempel när det gäller att lyfta fram eller ingripa i missförhållanden."

Studerande inom småbarnspedagogik

SAMARBETE

I Finland har man i samarbete med myndigheter, organisationer och högskolor arbetat för att främja demokrati- och människorättsfostran.

ORGANISATIONER

Dessa organisationer har länge arbetat med att utveckla demokrati- och människorättsfostran genom att producera resurser för lärare och påverka.

Till exempel har den finskspråkiga webbplatsen **Ihmisoikeudet.net** skapats som stöd för människorättsfostran genom samarbete mellan organisationer. Webbplatsen upprätthålls av **Förbundet för mänskliga rättigheter**.

Fingo är en paraplyorganisation för 300 organisationer. Fingo har koordinerat organisationernas nätverk för global fostran från och med 2000 och till exempel seminariet **Maailma koulussa** (Världen i skolan) på lärarutbildningar på olika håll i Finland. På seminarierna har organisationerna ordnat fortbildning för lärare till exempel i form av praktiska workshoppar och föreläsningar.

Utvecklingscentralen Lärarik stöder skolornas demokratifostran. Till exempel i **Ungdomsparlamentet**, som ordnas i samarbete med riksdagen, deltar 350 elever från olika delar av Finland. Eleverna får roller som elevrepresentanter och journalister i plenum. I **Alliansis politikvecka 2018** deltog fler än 350 skolor. **Unicef** har gjort pilotförsök med **en skolmodell som har barns rättigheter som utgångspunkt**.

MYNDIGHETER

Utbildningsstyrelsen ansvarar för läroplansprocesserna, där ett brett urval aktörer hörs. Utbildningsstyrelsen är en viktig aktör mellan ministeriet och undervisningssektorn. Utbildningsstyrelsen organiserar varje år ett **forum för demokrati och delaktighet**, till vilket man bjuder in olika aktörer från organisationer, högskolor och myndigheter för att dela god praxis. Utbildningsstyrelsen samarbetar internationellt med bland annat Europarådet genom att medverka i ett expertnätverk och översätta material till skolorna.

Människorättscentret har sedan det grundades varit en central främjare av människorättsfostran i Finland. En omfattande utredning om utgångsnivån för människorättsfostran som utfördes 2014 skapade en grund för utvecklingsarbete och åtgärder. Människorättscentret har skapat en serie expertföreläsningar om de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Människorättscentret samarbetar mångsidigt med olika aktörer och har tagit fram utbildningar till exempel för domare och undervisningsväsendets ledning.

Undervisnings- och kulturministeriet inledde utredningen och har understött utvecklingsprojekt inom lärarutbildningen. Även andra ministerier, till exempel **justitieministeriet** och **utrikesministeriet**, har stött utvecklingen av global fostran och människorätts- och demokratifostran. Justitieministeriet har på statsrådsnivå koordinerat åtgärder som anknyter till ungas delaktighet och demokrati- och människorättsfostran, som del av den nationella demokratipolitiken.

"Finns det egentligen något som kan anses vara viktigare än att Finland under de kommande åren har ett aktivt, kritiskt och välfungerande samhälle som respekterar de mänskliga rättigheterna?"

Klasslärarstuderande

TIDSLINJE

2012

- FN ger rekommendationer till Finland i den allmänna återkommande utvärderingen, till exempel att *människorättsfostran ska vara obligatoriskt i lärarutbildningen*.
- Finland *förkastar* rekommendationen med hänvisning till *universitetens autonomi*.

2014

- Resultatet av utredningar som gjordes av Människorättscentret och undervisnings- och kulturministeriet: *nivån på utbildning i demokrati och mänskliga rättigheter inom lärarutbildningen måste höjas, eftersom den enligt utredningarna är osystematisk*.
- *I de nya nationella läroplanerna betonas demokrati- och människorättsfostran mer än tidigare*.

”Frågorna är sist och slutligen inte självklara. Var och en måste växa som människa och lära sig. Redan genom att följa den offentliga debatten kan man konstatera att det finns ett behov”

2016-2017

- Undervisnings- och kulturministeriet inleder ett projekt som koordineras vid Jyväskylä universitet. Det uppstår ett nätverk av 14 högskolor och nationell praxis. Projektet avslutas med förhoppningar om fortsatt samarbete, utveckling av webbaserat material och att frågan ska föras fram till exempel genom att forskning stöds.
- Den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter 2017–2019 träder i kraft med betoning på människorättsfostran, och det demokratipolitiska handlingsprogrammet stöder demokratifostran.
- 2017 får Finland ytterligare rekommendationer från FN i den allmänna återkommande utvärderingen och godkänner dem.
- Människorättscentret publicerar 2017 en serie expertföreläsningar om de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

Student i vuxenpedagogik

2018-2020

- Arto Kallioniemi blir UNESCO Chair on Values, Dialogue and Human Rights in Education vid Helsingfors universitet
- Projektet Mänskliga rättigheter, demokrati, värderingar och dialog inom fostran som koordineras vid Helsingfors universitet inleds för att stärka samarbetet inom lärarutbildningen, utveckla en pilotkurs och sammanställa och publicera material. Rapporten över projektet publiceras 2019.
- Demokrati- och människorättsfostran ingår i det nationella demokratiprogrammet 2025.

FRAMTIDEN

- Etablering av god praxis och fortsatt samarbete, stärkande av forskningsbaserad kunskap och en likvärdig utbildning i demokrati och mänskliga rättigheter ska garanteras på nationell nivå.

RESURSER TILL STÖD FÖR LÄRARE OCH YRKESUTBILDADE PERSONER INOM DET PEDAGOGISKA OMRÅDET

DEMOKRATIFOSTRAN

- Politikveckan: Politikveckan är en riksomfattande temavecka om samhällelig påverkan för unga
- Act Now-spelet: Act Now-spelet skapar aktiv samhällsdebatt och utvecklar deltagarnas argumentationsförmåga
- Du är en demokratifostrare! En handbok i demokratifostran
- Elevkåren (kort på svenska, materialet på finska) – på sidan hittar du stöd och inspiration för elevkårsverksamhet
- Utvecklingscentralen Läroriks utskotts-simulering (på finska) är ett inkluderande, interaktivt och läroämnesöverskridande verktyg inom demokratifostran som ger möjlighet att prova på rollen som riksdagsledamot.
- Dagsverket rf:s Vaikuta! Menetelmäopas nuorten näköiseen vaikuttamiseen (på finska)

MÄNNISKORÄTTSFOSTRAN

- www.ihmisoikeudet.net – (på finska)

Barn:

- Lapsenoikeudet.fi är en webbplats som innehåller information om barnets rättigheter.
- På riktigt! Metodhandbok för behandling av barnets rättigheter i skolorna
- Unicefs material för människorättsfostran och global fostran (på finska)
- Material från Plan riktat till årskurs 1-6 (på finska)

Ungdomar

- Amnestys brevmaraton för skolor (på finska: koulujen kirjemaraton)

Vuxna:

- Människorättscentrets föreläsningsserie om de grundläggande och mänskliga rättigheterna

WEBBPLATSER

- Likabehandling.fi - databank för personer och organisationer som är intresserade av främjande av likabehandling och ickediskriminering.
- Världen 2030 - för lärare i lågstadiet, högstadiet och gymnasiet som stöd för behandling av frågor som gäller global utveckling.
- Världsskolan - I Världsskolans materialbank hittar du stöd för kritisk global fostran genom att söka på tema, målgrupp, ämne, metod eller ämnesord.
- Gloabalikoulu.net (på finska) - Mångsidiga redskap på finska för behandling av globala utvecklingsfrågor med särskilt fokus på barnets rättigheter.
- Gloabalikasvatus.fi (på finska) - Monipuolisia välineitä globaalien kehityksymysten käsittelyyn erityisesti lapsen oikeuksien näkökulmasta.
- Demokrati, mänskliga rättigheter och delaktighet - materialhelhet för lärare.

GUIDER

- Undervisa om kontroversiella frågor
- Konstruktiv interaktion: Handbok för att stärka den demokratiska delaktigheten samt förebygga hatretorik och våldsbejakande radikaliseriing.
- Lärarens klimatguide: läromaterial som ska stödja ämneslärarna i deras arbete med undervisning och utbildning. Stöd för att hantera klimatförändringen.
- Mukana! Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö toisella asteella (på finska, kommer senare på svenska)
- Guiden Lapsen oikeudet toiminnallisesti (på finska)